

JOLANTA KONASZEWSKA

Studentka Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych UW

Dziecko jako świadek w postępowaniu karnym. Postawy i doświadczenia sędziów i prokuratorów

W artykule prezentowane są wyniki badań postaw przedstawicieli grupy zawodowej prawników (sędziów i prokuratorów) wobec szczególnego świadka, jakim jest dziecko. Badani oceniają obowiązujące w Polsce regulacje prawne i praktykę przesłuchiwania dzieci, postulują optymalny model przesłuchania dziecka oraz oceniają kompetencje i problemy profesjonalistów przesłuchujących dziecko. Wyniki badań dowodzą, iż oferta edukacyjna dla prawników w ramach aplikacji i szkoleń doskonalenia zawodowego jest oczekiwana przez tę grupę zawodową i może poprawić nie tylko sytuację dziecka, ale też funkcjonowanie osoby przesłuchującej, a w rezultacie jakość materiału dowodowego gromadzonego na etapie postępowania przygotowawczego.

dzieckokrzywdzone.pl

Wprowadzenie

Zainteresowanie problematyką uczestniczenia dziecka w postępowaniu karnym obserwujemy od kilku lat. Wśród specjalistów pomagającym dzieciom powszechny jest pogląd, iż dziecku należna jest szczególna ochrona. Kwestią do oceny i zweryfikowania pozostaje, jaki stosunek do ochrony praw dzieci świadków mają grupy zawodowe prawników uczestniczących w przesłuchiowaniu dzieci.

Jest to szczególnie ważne, ponieważ często już od zgłoszenia przestępstwa dziecko wciągane jest w tryby procedur prokura-

torsko-sądowych. Doświadczyło już drastycznych działań sprawcy, bądź było ich świadkiem, a uczestnicząc w tych procedurach może doznać jeszcze większej traumy. Wrażliwość i wiedza przedstawicieli Temidy może wskazać im, jak działać, by użyć od dziecka najwięcej informacji, nie czyniąc mu przy tym krzywdy.

W ramach prezentowanych badań podjęto próbę zdiagnozowania postaw sędziów i prokuratorów wobec kwestii związanych z przesłuchiowaniem dzieci w toku polskiej procedury karnej.

Cel badań, osoby badane, technika badawcza

Cel badań i pytania badawcze

Głównym celem badań była analiza postaw prawników (sędziów i prokuratorów) wobec szczególnego świadka, jakim jest dziecko, przede wszystkim zaś

zdiagnozowanie, czy w ich opinii istnieje potrzeba objęcia dziecka-ofiary przestępstwa szczególną ochroną w procesie karnym.

W ramach tak określonego celu sformułowano następujące pytania badawcze:

- Jak sędziowie i prokuratorzy postrzegają możliwości rozwojowe dzieci? Czy widzą różnice w funkcjonowaniu poznawczym dziecka i osoby dorosłej?

- Jak zdaniem badanych funkcjonuje dziecko w trakcie przesłuchania?

- Jak badani oceniają kompetencje swoje i swoich kolegów w kontakcie z dzieckiem świadkiem?

- Jakie problemy – zarówno proceduralne, jak i techniczne – związane z czynnością przesłuchania dziecka dostrzegają badani?

- Jakie są opinie badanych na temat op-

tymalnych warunków i sposobów przesłuchania dziecka świadka?

- Jak badani oceniają praktykę przesłuchiwania dzieci w trybie art. 185a i 185b k.p.k.?

- Jak badani oceniają możliwość przygotowania dziecka do uczestnictwa w procedurach sądowych przez kompetentne osoby?

- Jaką rolę w zakresie ochrony dziecka i jakości materiału dowodowego pełni, zdaniem badanych, przygotowanie dziecka do przesłuchania?

- Czy badani widzą potrzebę funkcjonowania programu *Opiekun dziecka – ofiary przestępstwa*?

Technika badawcza. Osoby badane

W maju 2007 r. Fundacja Dzieci Niczyje zorganizowała szkolenie w zakresie przyjaznego przesłuchiwanie dzieci świadków dla sędziów wydziałów karnych i prokuratorów z terenu sądów okręgowych w Szczecinie, Grudziądzu oraz Białogostoku. Na początku szkolenia w około 20-osobowych grupach uczestników przeprowadzono badania techniką ankiety audytoryjnej. Kwestionariusz anonimowej ankiety składał się z 17 pytań zamkniętych oraz 3 otwartych. W badaniu uczestniczyło 61 sędziów i prokuratorów (35 kobiet, 26 mężczyzn).

Ponad połowa respondentów (54,1%, 33 osoby) wykonywała zawód sędziego,

36,1% badanych (22 osoby) było prokuratorami, 9,8% nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o wykonywany zawód.

Prawnicy objęci niniejszym badaniem, to w większości osoby stosunkowo młode: 65,6% to osoby między 30.-40. rokiem życia, 11,5% wieku 41-50 lat, a po 6,6% – osoby do 30. roku życia oraz powyżej 51. roku życia. Ze względu na stosunkowo młody wiek respondentów staż zawodowy blisko połowy badanej grupy nie przekraczał 10 lat.

Niemal wszyscy badani, bo aż 95,1%, uczestniczyli w sprawach karnych, w których przesłuchiwane były pokrzywdzone dzieci.

Wyniki badań

Postawy sędziów i prokuratorów wobec dziecka świadka

Rozwojowe uwarunkowania funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego i społecznego dzieci

Dziecko uczestniczące w procedurach karnych jest szczególnym świadkiem ze względu na specyfikę swojego rozwoju w zakresie poznawczym, emocjonalnym i społecznym. Świadomość przesłuchujących co do możliwości dziecka w wymienionych aspektach stanowi niewątpliwie

bardzo ważny czynnik warunkujący przebieg przesłuchania małoletniego świadka (Teopltiz-Winiewska 2004).

W celu zdiagnozowania opinii badanych na temat rozwojowych uwarunkowań funkcjonowania świadków zapytano respondentów, czy widzą różnice w funkcjo-

nowaniu dziecka w zakresie umiejętności komunikacji, spostrzegania i odtwarzania informacji, kontroli emocji, rozumienia sytuacji, w której się znajduje, podatności na sugestię oraz skłonności do konfabulacji.

Pytania sformułowano w kontekście odmienności małoletniego w stosunku do osób dorosłych, z uwzględnieniem funkcjonowania dziecka na trzech etapach rozwojowych, tj.: 3–6 lat, 7–11 lat oraz 12–15 lat.

Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, iż większość respondentów dostrzega różnice pomiędzy dorosłym a dzieckiem we wszystkich wymienionych aspektach funkcjonowania.

W zakresie **umiejętności komunikowania** się badani jednoznacznie (96,8%) wskazują na różnice pomiędzy dorosłym a dzieckiem w wieku 3–6 lat, a 86,9% uznaje, że są różnice między dorosłymi i dziećmi w wieku 7–11 lat. Co ciekawe, ponad 13% respondentów stwierdza, że dzieci w tym wieku mają podobne możliwości komunikowania się jak dorośli. Aż 63,9% potwierdza takie same możliwości komunikowania się dzieci w wieku 12–15 lat i dorosłych. Tylko 36,1% respondentów uważa inaczej.

Podobny rozkład wyników zaobserwowano w aspekcie **umiejętności spostrzegania i odtwarzania informacji**. Z analizy danych wynika, iż 90,2% zapytanych wskazuje na rozbieżność pomiędzy dzieckiem w wieku 3–6 lat a dorosłym w omawianym zakresie. Zdaniem 8,2% respondentów raczej nie ma takich różnic. W stosunku do dzieci w wieku 7–11 lat ich odmienność od dorosłych jest zauważalna przez 70,5% ankietowanych prawników, 29,5% nie widzi różnicy w spostrzeganiu i odtwarzaniu informacji przez dziecko. W stosunku do dzieci w wieku 12–15 lat różnice tego aspektu funkcjonowania poznawczego są znaczące dla 27,9% badanych, a 70,5% ankietowanej grupy prawników raczej lub zdecydowanie ich nie dostrzega.

Aż 95,1% prawników zapytanych o kwestię **kontroli emocji** uważa, iż dziecko w wieku 3–7 lat znacznie odbiega od dorosłego świadka w kontroli reakcji emocjonalnych.

Odmienności tych raczej nie dostrzega blisko 5%. U dzieci w wieku 7–11 lat na różnice wskazuje 86,9%, a 11,5% raczej ich nie widzi. Różnicy w kontrolowaniu emocji pomiędzy dorosłymi a dziećmi 12-15-letnimi nie widzi 42,6% badanych. Odmienności taką dostrzega 54,1% prawników.

95,1% ankietowanych prawników zapytanych o **rozumienie przez dziecko sytuacji, w której się znajduje** wskazuje, iż dziecko w wieku 3–6 lat różni się w tym zakresie od dorosłego. W przypadku 7–11-latków 78,7% badanych dostrzega odmienności, 18% raczej lub zdecydowanie nie. Gdy chodzi o 12–15-latków 65,5% nie dostrzega różnic, a na odrębności wskazuje 34,5%.

Kolejnym ważnym aspektem funkcjonowania dziecka w toku procedur karnych jest **podatność na sugestię** i jej ewentualna zmienność związana z wiekiem (Zielona-Jenek 2004). Aż 90,2% respondentów uważa, iż istnieje różnica w tym zakresie funkcjonowania pomiędzy dzieckiem w wieku 3–6 lat a dorosłym, 81,9% widzi ją również w odniesieniu do 7–11-latków, a 41% w stosunku do 12–15-latków. Aż 65,6% ankietowanych prawników nie dostrzega różnicy w podatności na sugestię dziecka w wieku 12–15 lat w porównaniu z osobą dorosłą.

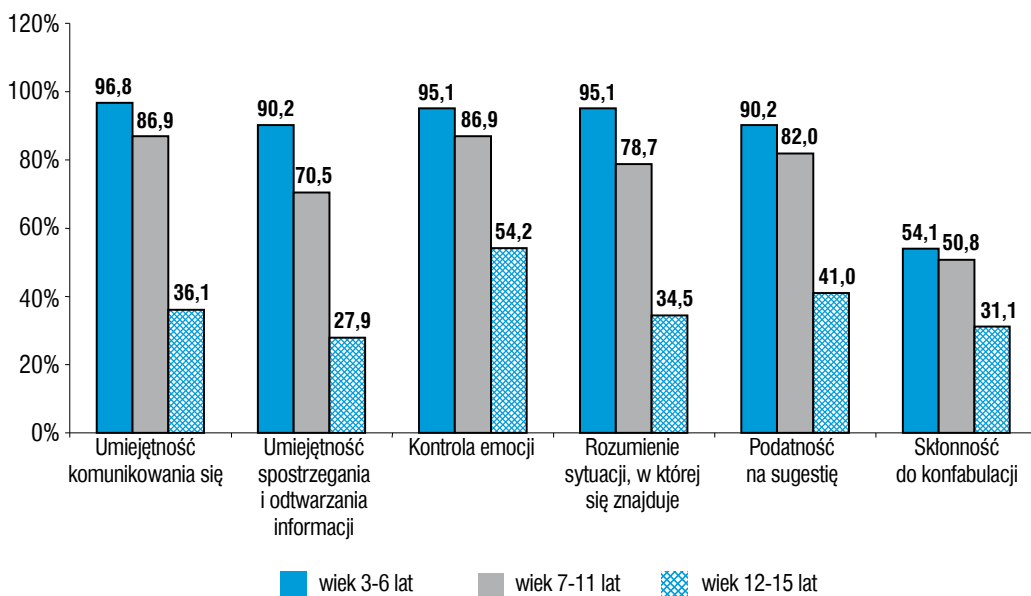
Przedstawione opinie na temat różnic pomiędzy dziećmi a dorosłymi w różnych wymiarach funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego i społecznego pokazują, że badani są niemal jednogłębni w dostrzeganiu specyfiki w tym zakresie małych dzieci do 6. roku życia. Większość sędziów i prokuratorów uznaje jednocześnie, iż dziecko starsze, w pierwszych klasach szkoły podstawowej, również różni się od dorosłych w omawianych zakresach. Natomiast zdecydowana większość badanych uznaje, iż starsze dzieci, powyżej 11. roku życia, uzyskują w wyniku rozwoju kompetencje poznawcze i emocjonalne porównywalne z kompetencjami osób dorosłych.

Warto zastanowić się, czy przypisywanie przez sędziów i prokuratorów dorosłości kilkunastoletnim dzieciom nie powoduje

braku wrażliwości na ich trudną sytuację i zaniechania specyficznego traktowania małoletnich świadków.

Na pytanie dotyczące różnicy pomiędzy dzieckiem a dorosłym w **skłonności do konfabulacji** 54,1% ankietowanych dostrzegło je u dzieci w wieku 3–6 lat, 50% nie zauważa różnicy w tym zakresie pomiędzy dzieckiem

a dorosłym. Podobnie oceniane są starsze dzieci – 50,8% uznaje, że u 7–11-latków ta skłonność jest zbliżona do takich zachowań osób dorosłych, a 63,9% tak ocenia dzieci 12–15-letnie. Odmienność w tym względzie pomiędzy nastolatkami a dorosłymi zauważa 31,1% respondentów. Wykres 1 stanowi graficzną ilustrację powyższych danych.

Wykres 1. Czy uważa Pani/Pan, że dziecko uczestniczące w procedurach karnych różni się od osoby dorosłej w wymienionych niżej aspektach funkcjonowania? (odsetek odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

Funkcjonowanie dzieci świadków w trakcie przesłuchania

Z uwagi na to, iż dziecko jest specyficznym podmiotem, istotnie różniącym się pod względem emocjonalnym od osób dorosłych, zapytano ankietowanych o zachowanie dziecka podczas przesłuchania, co niewątpliwie ma wpływ na jego przebieg.

Ponieważ zachowanie dziecka i ocena stanu jego emocji wpływa na relację pomiędzy dzieckiem a osobą przesłuchującą oraz na strategię przesłuchania dziecka, zapytano badanych o ich doświadczenia i oceny w tym zakresie.

Zdaniem badanych prawników dominującymi emocjami dziecka w trakcie przesłuchania jest strach i niepokój – respondenci

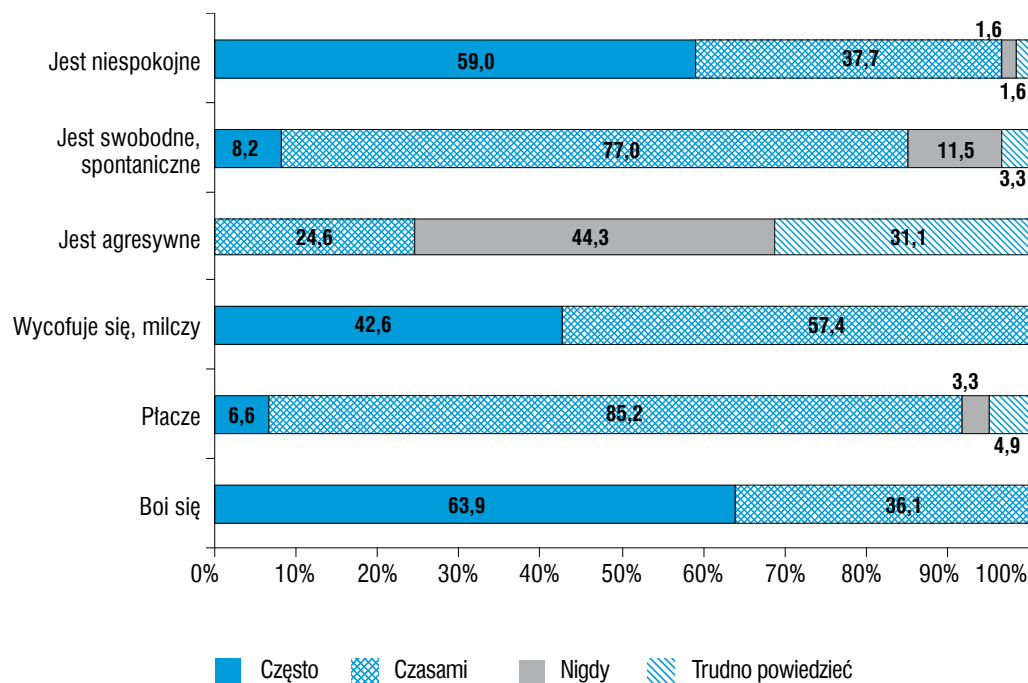
deklarują, że dziecko **boi się** (63,9% – często, 36,1% – czasami) i **jest niespokojne** (59% – często, 37,7% – czasami). Efektem tych emocji oraz istotną barierą do przezwyciężenia dla osoby przesłuchującej jest wycofywanie się dziecka z kontaktu. **Wycofywanie się i milczenie** dziecka w trakcie przesłuchania za częste uznano 42,6% badanych, a 57,4% odpowiedziało, że dzieje się tak „czasami”.

Zdaniem ankietowanych dziecko płacze czasami (85,2%), a według 6,6% robi to często. Doświadczenia kontaktów z dziećmi dobrze radzącymi sobie z sytuacją przesłuchania – swobodnymi i spontanicznymi są spolaryzowane: zdaniem 77%

badanych dzieci czasami się tak zachowują (8,2% uważa, że często, 11,5%, że nigdy).

44,3% badanych twierdzi, iż dzieci nigdy nie są agresywne w trakcie przesłuchania,

natomiast 24,6% uważa, iż czasami się to zdarza. Aż 29,5% badanych nie ma zdania w tej kwestii (wykres 2).

Wykres 2. Jak Pani/Pana zdaniem funkcjonuje dziecko w czasie przesłuchania? (N = 61, w %)

Tryb przesłuchiwanie dzieci

Opinie na temat przesłuchania dziecka w trybie art. 185 k.p.k.

Niektóre z warunków przesłuchania dziecka reguluje Kodeks postępowania karnego oraz ministerialne wytyczne. Wiele kwestii nie podlega jednak jednoznacznej regulacji. Nawet postanowienia zapisane w art. 185 k.p.k. są relatywnie nowe, a w momencie wchodzenia w życie budziły kontrowersje. Jakie są dzisiaj opinie badanych na temat trybu przesłuchania małoletniego świadka? Sędziów i prokuratorów zapytano o stosunek do następujących elementów tego trybu:

- przesłuchanie w przyjaznym miejscu,
- przesłuchanie dziecka tylko raz,

- dostosowanie formy przesłuchania do poziomu rozwojowego dziecka,

- zapewnienie obecności psychologa podczas przesłuchania,

- zapewnienie możliwości uczestnictwa w przesłuchaniu osoby wspierającej dziecko.

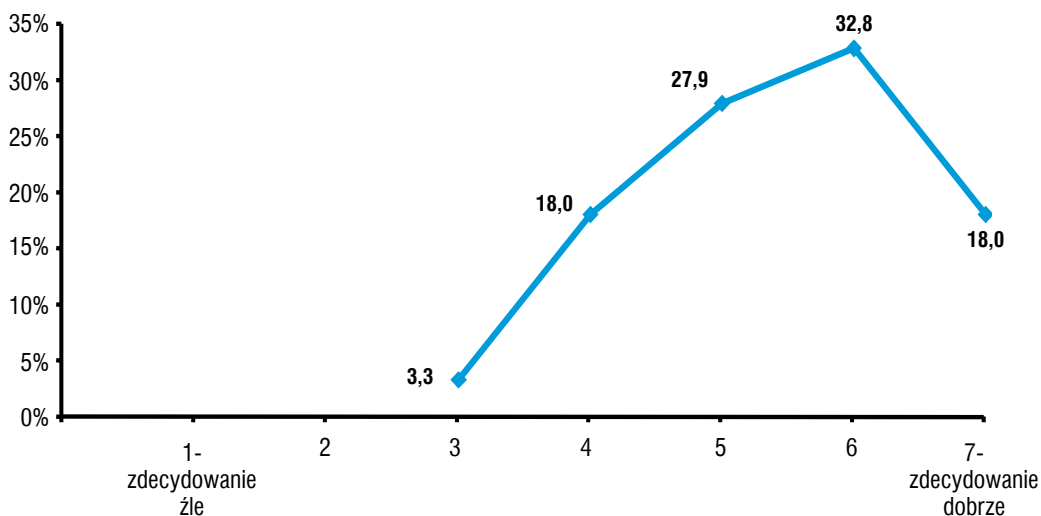
Odpowiedzi badanych pokazały, iż są oni jednomyślni w poparciu dla wymienionych wyżej rozwiązań. Za przesłuchaniem dziecka w przyjaznym miejscu opowiedziało się 100% badanych, identyczny wynik uzyskano w kwestii jednokrotnego przesłuchania i obecności psychologa w trakcie przesłuchania. Zaledwie jedna osoba

(1,6%) raczej nie widzi potrzeby dostosowania formy przesłuchania do poziomu rozwojowego dziecka. Jedynie w kwestii obecności osoby wspierającej dziecko pojawiła się rozbieżność: 86,9% dostrzeża taką konieczność, 11,5% jest temu przeciwnych.

Odpowiedzi ankietowanych zdają się bazować na przekonaniu, że dziecko jest specyficznym świadkiem i konieczny jest indywidualny tryb traktowania go w procedurach karnych.

Sędziów i prokuratorów proszono również o wyrażenie wprost opinii na temat

trybu przesłuchania dziecka, wyznaczonego przez art. 185a i 185b k.p.k., który relatywnie niedawno (art. 185a od 2003 r., a 185b od 2005 r.) reguluje sposób przesłuchania dziecka, stanowiąc, iż przesłuchanie jest jednorazowe i odbywa się z uczestnictwem biegłego psychologa. Badani oceniali procedurę przesłuchania w tym trybie na siedmiostopniowej skali. Połowa z nich (50,8%) zdecydowanie dobrze oceniła tę regulację (oceny 7 i 6; średnia 5,4). Wyniki prezentuje wykres 3.

Wykres 3. Czy Pani/a zdaniem art. 185a i 185b k.p.k. dobrze czy źle reguluje tryb przesłuchiwanie dzieci? (N = 61, w %)

Badanym zadano również pytanie otwarte, czy mają zastrzeżenia, co do treści art. 185a i 185b k.p.k., a jeżeli tak – to, co należałoby zmienić w tej regulacji?

W udzielonych odpowiedziach respondenci wskazali na:

- nieprecyzyjność przepisu w zakresie stosowania;
- ograniczenie art. 185a k.p.k. do przestępstw związanych z przemocą i wykorzystywaniem seksualnym;
- nieprecyzyjność ustawodawcy w zakresie wskazania przesłanek ponownego przesłuchania;

- zbyt szeroko określony krąg osób, które mogą być obecne podczas przesłuchania;
- brak zapisu dotyczącego warunków przesłuchania, ze wskazaniem na konieczność przesłuchania dziecka w przyjaznym pokoju;
- problematyczność związaną z poinformowaniem dziecka o prawie odmowy zeznań;
- brak gwarancji udziału w przesłuchaniu opiekuna, do którego ma zaufanie dziecko;
- brak gwarancji kontaktu dziecka z biegłym psychologiem zarówno przed przesłuchaniem, jak i po;

– konieczność zmiany fakultatywnego przesłuchania dziecka w trybie 185b k.p.k. na obligatoryjne.

Ponad połowa badanych (55%) nie wyraziła zastrzeżeń w przedmiotowej kwestii.

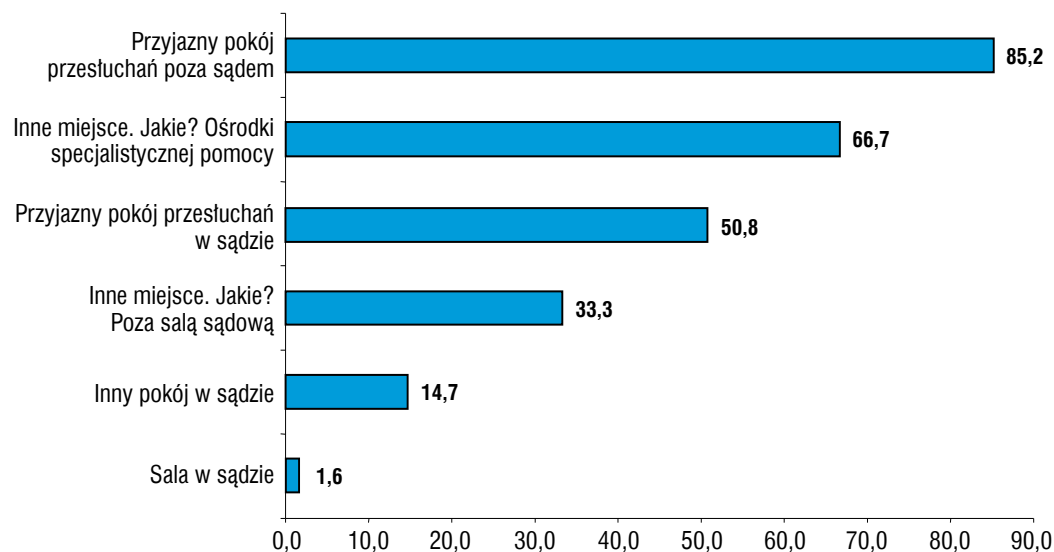
Optymalne miejsce przesłuchiwania dzieci świadków

Zapewnienie dziecku korzystnych warunków przesłuchania oraz dbałość o wartość zebranego materiału dowodowego sprawiają, iż wybór miejsca przesłuchania staje się niezwykle ważny. Interesowało mnie, jakie są opinie badanych na temat optymalnego miejsca przesłuchiwanie dzieci.

Co ciekawe, ponad jedna trzecia respondentów (36%) nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o ocenę różnych miejsc przesłuchania dziecka, co można interpretować brakiem jednoznacznego stanowiska w tej sprawie. Ci, którzy wyrazili swoje opinie, w zdecydowanej większości popierają tworzenie specjalnych, przyjaznych miejsc

przesłuchań dzieci. Tylko jeden respondent (1,6%) opowiedział się za przesłuchaniem dziecka na sali sądowej. Zdecydowana większość (85,2%) popiera przesłuchiwanie dzieci w przyjaznym pokoju przesłuchań poza sądem. Połowa badanych (50,8%) uważa, iż pokój przesłuchań dzieci w sądzie jest dobrym rozwiązaniem (19,7% sprzeciwia się takiej lokalizacji). 14,7% respondentów uważa, iż takim miejscem przesłuchania dziecka jest pokój w sądzie inny niż sala rozpraw.

Zapytani o inne, niż wyżej wymienione miejsca przesłuchań dziecka, ankietowani w 66,7% wskazali ośrodki specjalistycznej pomocy.

Wykres 4. Gdzie Pana/i zdaniem powinny być przesłuchiwane dzieci? (N = 61, odsetek odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

Standard wyposażenia pomieszczenia, w którym przesłuchiwane jest dziecko

Uzyskanie wiarygodnego materiału dowodowego w dużej mierze zależy od stworzenia warunków sprzyjających przesłuchaniu dziecka i jego rejestracji. Jednym

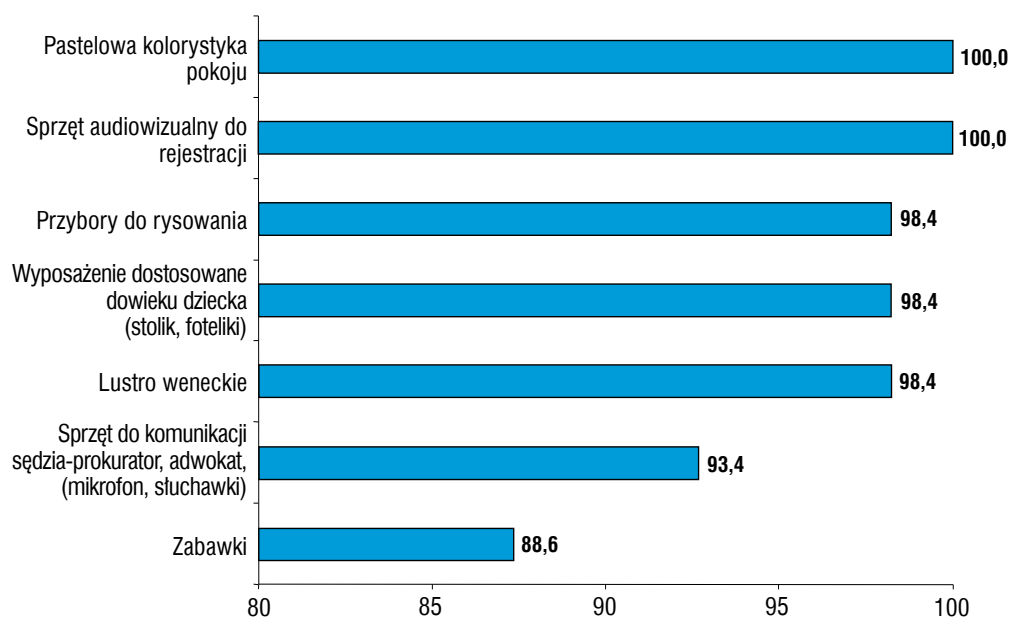
z zasadniczych warunków jest odpowiednie miejsce przesłuchania, w którym dziecko będzie czuło się bezpiecznie i swobodnie. Badani zostali zapytani o standardy wyposaże-

nia pokoju przesłuchań dziecka, które – ich zdaniem – powinno spełniać takie miejsce.

100% badanych uważa, że przyjazne pokoje przesłuchań powinny być w pastelowych barwach, wyposażone w sprzęt audiowizualny do rejestracji. 98,4% dostrzega potrzebę umeblowania (stoliki, foteliki) dostosowanego do wieku dziecka, zapewnienia przyborów do rysowania oraz zainstalowania lustra weneckiego. Za koniecznością poczekalni dla dziecka, bez wstępu dla oskarżonego, opowiada się 93,4% an-

kietowanych, a 6,6% wyraziło opinię, iż raczej nie ma takiej potrzeby. Taki sam odsetek badanych (93,4%) dostrzega potrzebę wyposażenia przyjaznego pokoju w sprzęt do komunikacji sędzia-prokurator (mikrofon, słuchawki), a 6,6% raczej nie widzi takiej konieczności.

88,6% badanych uważa, że w pokoju przesłuchań powinny znaleźć się zabawki (44,3% „zdecydowanie”, 44,3% „raczej”), 11,3% uważa, iż nie powinno ich być w tym miejscu.

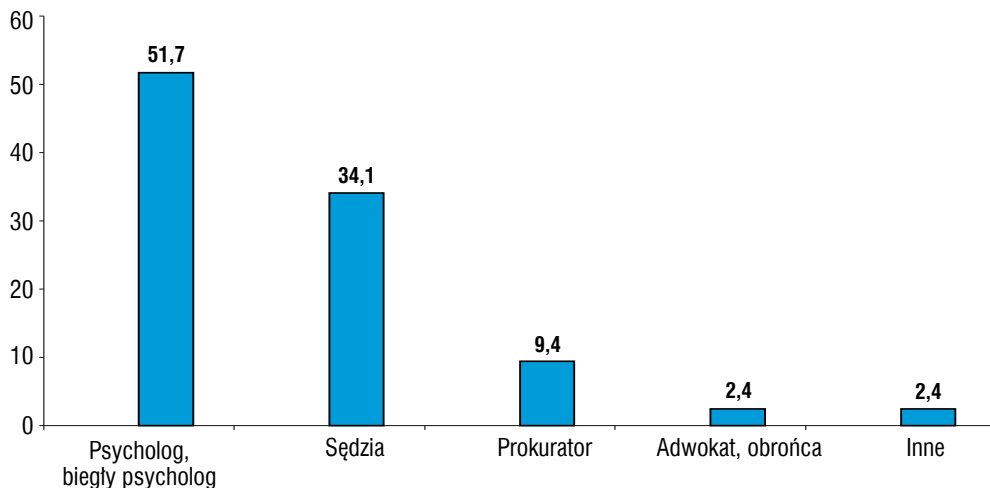
Wykres 5. Jaki Pani/Pana zdaniem powinien być standard wyposażenia pokoi przesłuchań? Czy ma się w nim znajdować: (N = 61, odsetek odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

Respondentów proszono o podzielenie się opiniami na temat modelowego przebiegu przesłuchania dziecka. Oprócz prezentowanych wyżej poglądów na temat miejsca przesłuchania, określali oni również preferencje, co do formy obecności przy przesłuchaniu osób, które są do tego uprawnione (lustro weneckie, transmisja audio-wideo, obecność bezpośrednia) oraz

osobę, która powinna zadawać dziecku pytania w czasie przesłuchania.

Ponad połowa (51,8%) uważa, iż bezpośrednio pytania dziecku powinien zadawać biegły psycholog, a 34,1%, że sędzia. Jedyne nieliczni uznają, iż prokurator i adwokat powinni mieć w czasie przesłuchania bezpośredni kontakt z dzieckiem (wykres 6).

Wykres 6. Kto powinien Pani/a zdaniem zadawać dziecku pytania w czasie przesłuchania? (N = 61, w %)

Psychologiczne wsparcie małoletnich świadków

Z inicjatywy Fundacji Dzieci Niczyje w kwietniu 2006 r. rozpoczęła się realizacja programu *Opiekun dziecka – ofiary przestępstwa*. Celem programu jest:

- przygotowanie dziecka do uczestniczenia w przesłuchaniu,
- dostarczenie wiedzy rodzicom, opiekunom dziecka informacji na temat przepisów i procedur prawnych,
- udzielenie informacji na temat uzyskania pomocy (socjalnej, medycznej, psychologicznej),
- udzielenie wsparcia rodzinie,
- towarzyszenie przedstawicielom prawnym dziecka w rozprawach sądowych (Podlewska 2006).

Ponieważ jedno z pytań badawczych dotyczyło opinii prawników praktyków na temat potrzeby objęcia dziecka – ofiary

przestępstwa szczególną ochroną w toku procesu karnego, uczestników zapytano, czy dostrzegają potrzebę funkcjonowania programu *Opiekuna dziecka – ofiary przestępstwa*? (ocena na siedmiostopniowej skali: od 1 – zdecydowanie niepotrzebny do 7 – zdecydowanie potrzebny).

Jak obrazuje wykres 7, jedynie pojedynczy respondenci negatywnie odnieśli się do idei programu. Blisko 64% opowiedziało się za potrzebą działania programu (wybór wartości 7 i 6).

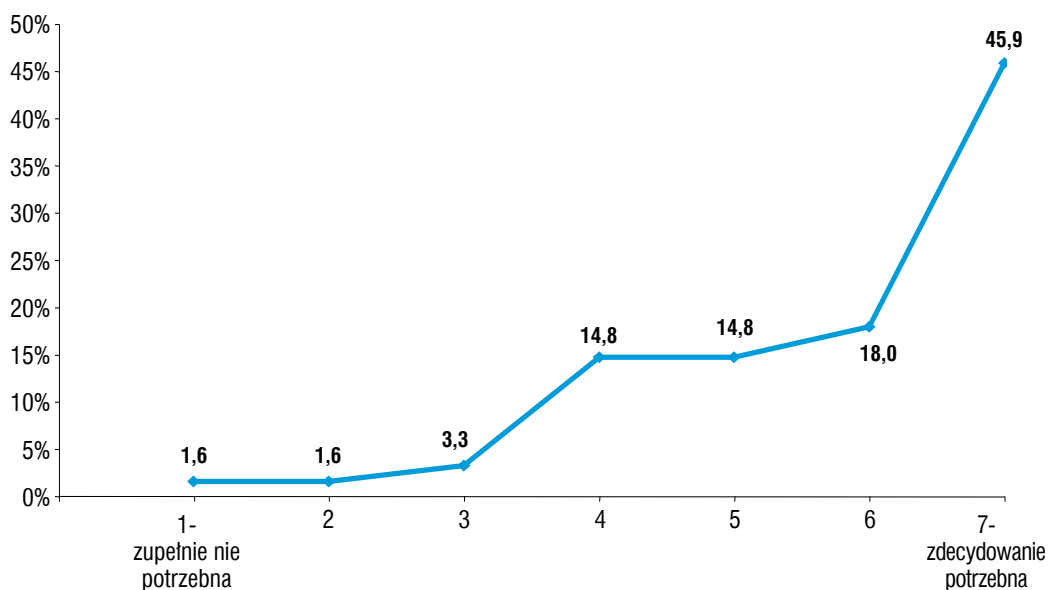
Zdaniem większości respondentów, przygotowanie dziecka do udziału w przesłuchaniu może pozytywnie wpłynąć na poczucie jego bezpieczeństwa (98,4%), komunikację z dzieckiem podczas toczącego się procesu (96,7%) oraz materiał dowodowy sprawy (75,4%) (wykres 8).

Doświadczenie w pracy z dzieckiem-świadkiem i praktyka stosowania art. 185a i 185b k.p.k.

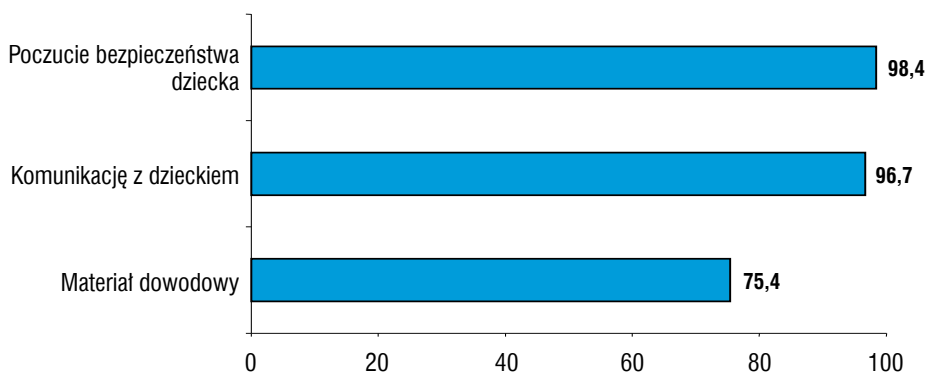
Gdzie przesłuchiwane są dzieci?

W celu zebrania informacji, gdzie w praktyce odbywa się przesłuchanie dziecka, zapytano ankietowanych, w jakich miejscach odbywały się przesłuchania dzieci, w których uczestniczyli. Ponad połowa z nich

(51,7%) najczęściej przesłuchiwała dzieci w **pokojach przesłuchań poza sądem** (29,3% badanych nigdy z nich nie korzysta). 36,2% badanych na ogół uczestniczyło w przesłuchaniach dzieci **na sali rozpraw**

Wykres 7. Czy uważa Pani/Pan, że instytucja „opiekuna dziecka – ofiary przestępstwa”, którego rolą jest udzielanie opiekunom dziecka informacji o przepisach i procedurach prawnych, wsparcia psychicznego, ewentualne towarzyszenie w czasie rozpraw sądowych oraz przygotowanie dziecka do uczestniczenia w przesłuchaniu przez sąd jest: (N = 61, w %)

Wykres 8. Czy uważa Pan/Pani, że przygotowanie dziecka do udziału w przesłuchaniu: dostarczenie mu informacji na temat jego przebiegu i zasad, może wpłynąć na: (N = 61, odsetek odpowiedzi „zdecydowanie pozytywnie” i „raczej pozytywnie”)

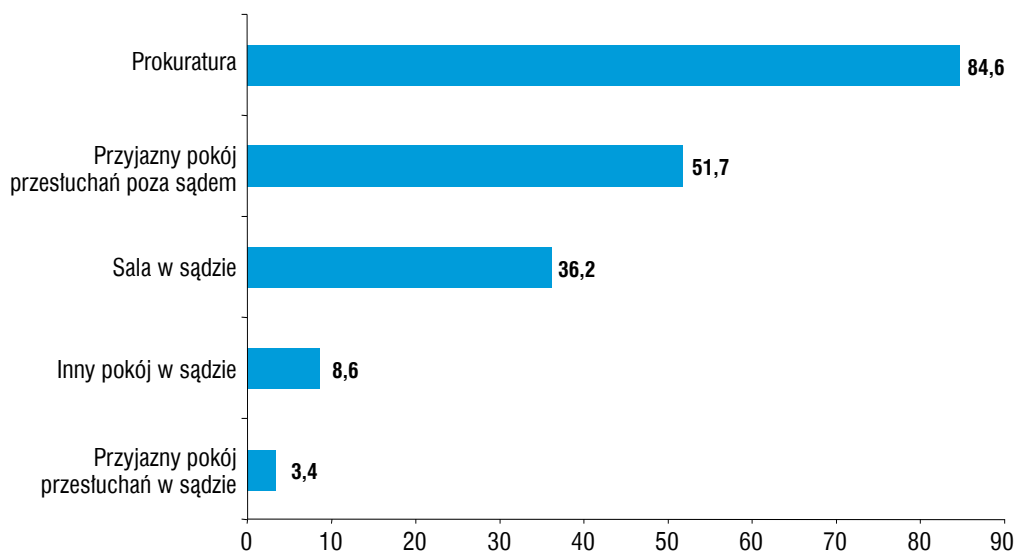
(czasami miało takie doświadczenia 29,3%, nigdy nie zdarza się to 13,8%). Zdarza się, iż praktyką przesłuchań dzieci jest korzystanie z innego pokoju w sądzie, chociaż jest najczęstszym miejsce przesłuchań jedynie dla 8,6% badanych (czasami przesłuchuje w

takim pokoju 25,9%, nigdy 37,9%). Pokoje przesłuchań dzieci są również w niektórych sądach – 4 respondentów ma doświadczenia korzystania z nich (wykres 9).

Pytani o inne miejsca przesłuchania dzieci 84,6% badanych wskazało proku-

raturę, natomiast 15,4% gabinet psychologiczny. Można sądzić, że przesłuchania na

prokuraturze dotyczyły dzieci ofiar powyżej 15. roku życia lub dzieci – sprawców.

Wykres 9. Gdzie Pan/i przesłuchiwał/a dziecko (N = 58, odsetek odpowiedzi „na ogół”)

Przygotowanie badanych do prowadzenia przesłuchania dziecka

Przesłuchanie dziecka wiąże się również z trudnością dla osób przeprowadzających czynności procesowo-kryminalistyczne (Kwiatkowska-Darul 2004). Ankietowanym prawnikom zadano pytanie, z jakimi sytuacjami czy zachowaniami dziecka świadka mają problemy i nie zawsze sobie z nimi radzą? Pytanie zadano w formie otwartej.

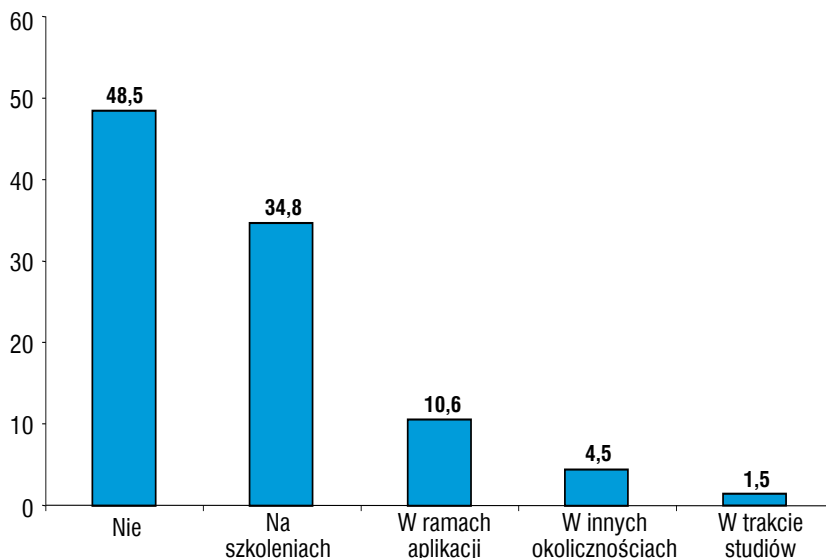
Najczęściej deklarowanym problemem są trudności w komunikacji z dzieckiem. Sędziowie i prokuratorzy wskazywali na niemożność nawiązania kontaktu z dzieckiem i przełamania jego milczenia, mieli trudności z sytuacjami nagłego wycofywania się dziecka z kontaktu. Zastosowanie słownictwa odpowiedniego do poziomu rozwojowego dziecka stanowi również problem dla wielu respondentów. Badani wskazywali, że mają trudność z przekazaniem dziecku informacji o przysługujących mu prawach, a także w przejściu od wstępnej rozmowy do zadawania pytań o zdarzenie. Prawnicy czują się niepewni w sytuacjach przejawiania przez dziecko negatywnych emocji, tj.,

gdy dziecko reaguje płaczem, wstydzi się, czy też boi.

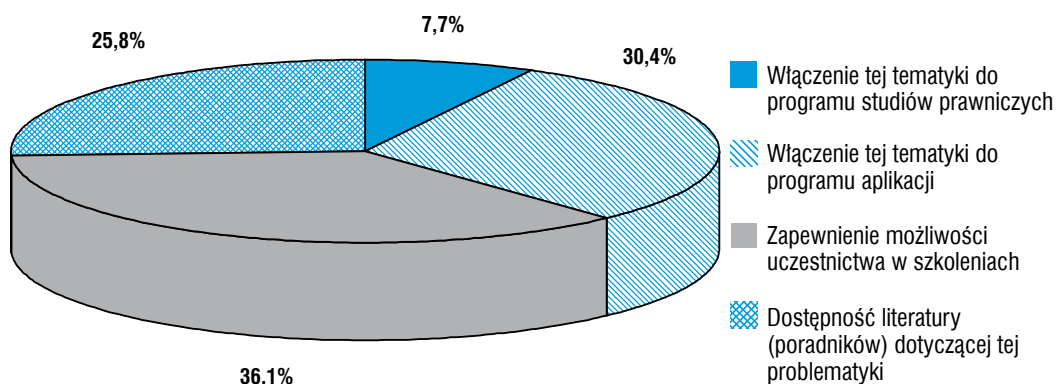
Odpowiedzi na to pytanie potwierdzają, iż poza wiedzą prawniczą niezwykle ważne jest przygotowanie do przesłuchania dziecka, dostarczenie osobom przesłuchującym wiedzy z zakresu psychologii, w szczególności psychologii rozwojowej, kryminalistyki, technik przesłuchania dziecka (Wesołowska 2005).

Badanym zadano pytanie, czy mieli możliwość zdobycia takiej wiedzy? Niemal połowa respondentów (48,5%) nie miała takiej szansy. Na przygotowanie w trakcie studiów wskazała tylko jedna osoba (1,6%), a 10,6% uzyskało je w ramach aplikacji. Natomiast 34,8% badanych zdobywało przygotowanie na szkoleniach, a 4,5% w innych okolicznościach.

Z analizy uzyskanych opinii na temat najlepszej formy przygotowania prawników do przesłuchiwania dzieci wynika, że najbardziej pożądane są szkolenia (36,1% badanych). Za włączeniem tej tematyki do programu aplikacji opowiedziało się 30,4%, a w dalszej kolejności

Wykres 10. Czy miała Pani/Pan możliwość przygotowania się do przesłuchania dzieci? W jakiej formie? (N = 61, w %)

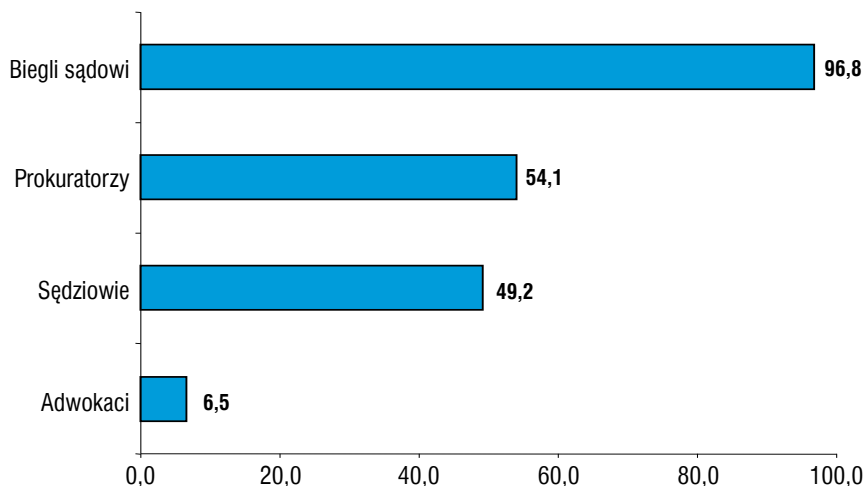

Wykres 11. Jaka forma przygotowania prawników do przesłuchania dzieci świadków byłaby Pani/Pana zdaniem najlepsza? (N = 61, w %)

wskazano na dostępność literatury dotyczącej tej problematyki (25,8%) oraz na konieczność włączenia tej tematyki do programu studiów prawniczych – 7,7% (wykres 11).

W ankiecie zapytano również: przedstawiciele, której grupy profesjonalnej najlepiej radzą sobie z nawiązaniem kontaktu z dzieckiem i prowadzeniem przesłuchania? Ba-

dani najlepiej ocenili psychologów biegłych sądowych. 96% ankieterowanych uważa, że ta właśnie grupa posiada wystarczające umiejętności kontaktu z dzieckiem. Najniżej oceniono umiejętności adwokatów (6,6%). Jedynie połowa badanych oceniła jako odpowiednie kompetencje własnych grup zawodowych – sędziów i prokuratorów.

Wykres 12. Czy Pani/Pana zdaniem osoby uczestniczące w przesłuchaniu dziecka mają na ogół wystarczające umiejętności kontaktu z dzieckiem? (N = 61, odsetek odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

Podsumowanie

Analiza wyników badań pozwala stwierdzić, iż dziecko uczestniczące w procesie karnym w charakterze świadka jest postrzegane przez badaną grupę prawników jako specyficzny podmiot. Różni się ono zdecydowanie od świadka dorosłego w wymiarze funkcjonowania poznawczego i emocjonalnego, chociaż różnice te zmniejszają się wraz z wiekiem, w kolejnych etapach rozwoju dziecka.

Dziecku należy – zdaniem badanych – zapewnić szczególny tryb przesłuchania. Gwarantujące ten tryb zapisy art. 185 k.p.k. spotkały się z pozytywną oceną. Ich oczekiwania i postulaty optymalnego modelu przesłuchania dziecka idą dalej niż obowiązujące regulacje prawne – większość badanych uważa, że dzieci powinny być przesłuchiwane w specjalnie adaptowanych do tego celu pomieszczeniach, przez kompetentne osoby, najlepiej biegłych psychologów.

Przesłuchanie dziecka jest często dużym wyzwaniem dla przesłuchującego. Badani zauważają, iż istnieje luka w edukacji dotyczącej przygotowania prawników do prze-

śluchiwania dziecka; nadal duża część z nich nie ma wystarczającej wiedzy i umiejętności interpersonalnych w kontakcie z dzieckiem.

Ochrona praw dzieci uczestniczących w procesie karnym wiąże się również z zapewnieniem mu psychologicznego wsparcia. Przygotowanie dziecka do czynności przesłuchania badani ocenili jako etap ważny dla dziecka i dla wymiaru sprawiedliwości.

Wyniki przeprowadzonych badań pokazujące zdecydowane poparcie sędziów i prokuratorów dla działań i regulacji chroniących dziecko uczestniczące w przesłuchaniu, pozwalają mieć nadzieję, iż ta grupa zawodowa jest i będzie sojusznikiem korzystnych dla dziecka zmian w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie. Jednocześnie w odpowiedzi badanych łatwo wyczytać, iż kontakt z dzieckiem w sytuacji przesłuchania jest dla nich trudny, wiąże się z obawami i poczuciem niekompetencji. Znamienna jest jedna z wypowiedzi sędziny na temat trudności w kontaktach z dzieckiem. Nie potrafi sobie ona poradzić z sytuacją, *gdy dziecko przytula się do mnie, głaszcze mnie, szuka bliskości.*

Oferta edukacyjna dla prawników uczestniczących w przesłuchaniu dziecka w ramach aplikacji i szkoleń doskonalenia zawodowego jest oczekiwana przez tę grupę zawodową i może poprawić nie tylko

sytuację dziecka, ale też funkcjonowanie w roli osoby przesłuchującej, a rezultacie jakość materiału dowodowego gromadzonego na etapie postępowania przygotowawczego.

This article presents the results of a survey into the attitudes of legal professionals – judges and prosecutors – toward a special group of witnesses: child witnesses. The respondents have assessed Polish legal regulations and the practice of interviewing children, proposed the optimal model of interviewing children, and evaluated the skills and difficulties of professionals who interview child witnesses. The results show that legal professionals expect education in this area to be integrated into professional training and apprenticeships. Such education may improve not only the situation of child witnesses, but also the performance of interviewers, leading to improved quality of evidence collected during preparatory proceedings.

Literatura

- Kwiatkowska-Darul V. (2004), *Przesłuchanie dziecka w polskiej procedurze karnej – zagadnienie ogólne*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” nr 6.
- Podlewska J. (2006), *Opiekun dziecka – ofiary przestępstwa. Standardy realizacji programu*, <www.dzieckoswiadek.pl>.
- Teoplitz-Winiewska M. (2004), *Fazy rozwojowe a metody przesłuchania dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” nr 6.
- Wesołowska A. (2005), *Dziecko w procesie – podejście interdyscyplinarne*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, nr 10.
- Zielona-Jenek M. (2004), *Podatność na sugestię dziecka – zarys teoretyczny*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” nr 6.

O AUTORZE

JOLANTA KONASZEWSKA jest studentką Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych UW. Temat jej pracy magisterskiej, pisanej pod kierunkiem dr Moniki Sajkowskiej, to pomoc dziecku uczestniczącemu w procedurze karnej. Zdobyła kwalifikacje opiekuna dziecka ofiary przestępstwa w ramach programu Fundacji Dzieci Niczyje. Studiuje psychologię zorientowaną na proces.